

УДК 658:65.012.8

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

С. І. Мельник

*Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, Львів, 79007, Україна*

Формування безпечних умов розвитку українських підприємств залежить від ефективності забезпечення їх економічної безпеки. У структурі системи економічної безпеки підприємства ключову роль відіграє її фінансова складова. Відсутність належного методологічного базису ускладнює здійснення захисту від негативної дії зовнішніх та внутрішніх загроз для фінансової безпеки підприємства. Сформовано власне визначення фінансової безпеки українських підприємств. Розглянуто ключові підходи до трактування термінів «механізм» та «організаційно-економічний механізм». Запропоновано методичні засади створення організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств. Увагу зосереджено на визначенні змісту організаційної та економічної складової.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, інтерес, загроза, механізм, ресурси.

Постановка проблеми. Проблема безпечного функціонування та розвитку не може вирішуватися сьогодні для українських підприємств без деталізації у розрізі основних функціональних складових економічної безпеки. Саме деталізація дає змогу визначити першопричини виникнення та негативної дії основних загроз, що надалі забезпечує розроблення та реалізацію захисних заходів з ефективнішим використанням ресурсного забезпечення та вищою результативністю дій суб'єктів безпеки.

Фінансова безпека вважається найважливішою серед інших складових через місце, яке посідають фінанси в процесі функціонування будь-якого підприємства та можливості реально побачити як негативний вплив внутрішніх та зовнішніх загроз, так й результативність дій суб'єктів безпеки, лише на основі цифрової інформації про фінансову діяльність. Отже, проблема забезпечення фінансової безпеки є найбільш актуальною та потребує формування відповідного методологічного базису.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства описані у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як І. Бланк, О. Барановський, Т. Васильців, Ю. Воробйов, А. Воронкова, К. Горячева, Л. Донець, С. Ілляшенко, Г. Задорожний, М. Кизим, Т. Клебанов, Г. Козаченко, Л. Костирко, О. Ляшенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, Р. Сайфулін, О. Терещенко, А. Шеремет, В. Шликов та ін. Доробком зазначених науковців можна вважати обґрунтовану сутність поняття фінансової безпеки та сформовані методичні

засади щодо оцінки її рівня. Однак низка питань, пов'язаних із формуванням організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки, попри їх важливість для українських підприємств, сьогодні є недостатньо розглянутими.

Мета статті — розроблення організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства відповідно до фактичних умов ведення бізнесу, що здійснюють українські промислові підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до поставленої мети вважаємо за доцільне послідовно розглянути ключові елементи формування організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Розпочнемо з того, що сьогодні в науковій літературі існують відмінні підходи до трактування суті фінансової безпеки підприємства. Вважаємо за доцільне погодитися із думкою О. Судакової [10, с. 144.], яка доводить, що фінансова безпека є ключовою складовою економічної безпеки. Цікавим є визначення О. Марченко, яка трактує фінансову безпеку як «... захищеність його фінансових інтересів та наявність фінансових ресурсів для задоволення своїх потреб та виконання існуючих зобов'язань. Тобто фінансова безпека відображає такий стан фінансових ресурсів і такий ступінь їх використання, при якому підприємство, вільно маневруючи оборотними засобами, здатне забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції, розширене відтворення та оновлення» [4, с. 106]. На наш погляд, доцільно погодитися із міркуванням цього автора щодо реалізації захисних заходів фінансових інтересів підприємства, що стосується другої частини — використання фінансових ресурсів, то вона є певним чином тотожна із завданнями фінансового менеджменту. Більш чітко безпекові аспекти наведені у трактуванні І. Рябкіна та Ф. Євдокімова, які пов'язують фінансову безпеку із «... таким станом підприємства, який дає змогу забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємств у довгостроковому періоді; ...; дає змогу ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення...» [6, с. 219].

Здійснене узагальнення дало змогу виявити наявність суттєво відмінних поглядів [5, с. 27], що дало підстави трактувати фінансову безпеку підприємства як ключову складову економічної безпеки підприємства; з погляду статистики — характеристика фінансового стану, що визначається необхідним рівнем стійкості до негативного впливу дестабілізуючих факторів; з позицій динаміки — діяльність спрямована на захист та досягнення фінансових інтересів; передбачає зменшення рівня фінансових ризиків та протидію зовнішнім та внутрішнім загрозам; спрямована на збільшення ефективності використання фінансових ресурсів та зменшення фінансових втрат й ймовірності банкрутства. Можна стверджувати, що за такого трактування забезпечення цієї складової економічної безпеки потребує формування відповідного механізму.

Термін «механізм» сьогодні активно застосовується в економіці, але його запозичили економісти із механіки. Початкове трактування походить від грецького «*mēchanē*» і дослівно перекладається як «зброя, машина, пристрій, що складається із певних взаємопов'язаних складових». Лише коротко зазначимо, що в словнику

іншомовних слів цей термін подано як «...сукупність проміжних станів або процесів будь-яких явищ» [9, с. 431]. Серед визначень у науковій літературі привертає увагу трактування механізму Н. Брюховецької як «...складної структури, що включає в себе певну послідовність економічних явищ, що виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу» [1, с. 25]. З цим визначенням можна погодитися в тому, що за аналогією з механічними процесами механізм в соціально-економічних системах також пов'язує між собою певні складові, дія на окремі з яких спричиняє зміни інших елементів. Початковим імпульсом у сфері фінансової безпеки, для прикладу, може бути зростання цін на сировину й матеріали, які вимагають застосування захисних заходів, пов'язаних із пошуком альтернативних каналів надходження, ефективнішого використання ресурсів тощо для збереження чи отримання конкурентних переваг. Найсуттєвішою відмінністю механізму в механіці й економіці є те, що його застосування пов'язане не з фізичним впливом, а взаємодією між працівниками, тобто людьми, які по-різному реагують на схожі явища, зміну ситуації, володіють певною мірою здібностями концентрувати увагу й виконувати поставлені завдання і тощо.

У науковій літературі традиційно розглядаються окремі аспекти формування та застосування механізму управління фінансовою безпекою, щодо поставленого завдання в нашому дослідженні, то йому не приділяється належна увага. Трактування організаційно-економічного механізму дещо різняться. Прочитуємо лише окремі з них. Так, Г. Козаченко дає визначення цьому різновиду господарського механізму як «...інструменту управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети» [3, с. 24]. Дещо інший підхід застосовано у науковій роботі Л. Довгань та Г. Дудукало, які подають організаційно-економічний механізм як «...сукупність організаційних та економічних важелів, які справляють вплив на економічні й організаційні параметри системи управління підприємством, що сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства в цілому» [2, с. 26]. Узагальнивши вищевикладене, бачимо, що в основі організаційно-економічного механізму лежать організаційна та економічна складові (форми, методи, засоби, прийоми, важелі, забезпечення), застосування яких спрямоване на досягнення тактичних й стратегічних цілей. У контексті забезпечення фінансової безпеки структура організаційно-економічного механізму не змінюється, тобто йдеться про організаційну та економічну складову, але формується система, яка має забезпечити досягнення фінансових інтересів та захистити фінансові ресурси підприємства.

Певні відмінності у трактуванні суті організаційно-економічного механізму поширюються й на розуміння його структури. Можна виділити три підходи, які безпосередньо не стосуються проблеми забезпечення фінансової безпеки, але можуть бути використані для розроблення організаційно-економічного механізму. А. Садекова [8, с. 37] виділяє: систему забезпечення, функціональну систему та цільову

систему. У розумінні С. Савіної [7, с. 164] такими підсистемами мають бути: прогнозування і планування; організації, мотивації і контролю; інформаційного забезпечення. Х. Черевко [11, с. 59] обґрунтовує важливість виділення двох складових: організаційної та економічної. Вважаємо, що кожен із вказаних підходів заслуговує на увагу, але оскільки вони не створювалися із врахуванням специфіки забезпечення фінансової безпеки, то їх доцільно дещо адаптувати. Доцільно погодитися із Х. Черевко про можливість виділення, а також щодо фінансової безпеки двох складових організаційно-економічного механізму, тобто організаційної та економічної, що на противагу іншим підходам конкретизує сферу формування та застосування цього інструменту.

Організаційна складова, на наш погляд, має передбачати: деталізацію організаційної структури системи економічної безпеки із виділенням підрозділів, відповідальних за забезпечення фінансової безпеки; внесення необхідних змін в систему обліково-аналітичного забезпечення для своєчасного виявлення, встановлення суті та відстеження динаміки появи та впливу викликів, ризиків й загроз на фінансову безпеку підприємства; здійснення внутрішніх організаційних заходів щодо посилення координації між окремими підрозділами, налагодження каналів передавання інформації із обмеженим доступом, захистом комерційної таємниці; посилення взаємодії із зовнішніми суб'єктами безпеки для захисту фінансових інтересів та виявлення додаткових можливостей.

Вважаємо, що економічна складова організаційно-економічного механізму має бути спрямованою на: фінансове забезпечення організації та реалізації захисних заходів; розроблення внутрішньої нормативно-методичної бази щодо забезпечення фінансової безпеки, зокрема рекомендованих значень індикаторів, їх граничних значень та відповідності певному рівню безпеки; формування системи оцінювання рівня фінансової безпеки; налагодження інформаційного супроводу розроблення та реалізації захисних заходів; побудову системи оцінювання результативності дій суб'єктів безпеки; створення резервних фондів з метою акумулювання фінансових ресурсів для виконання дій, які не передбачені штатним режимом забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Застосування організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки передбачає формування умов підтримання необхідного рівня фінансової безпеки, який дає змогу зберегти фінансову систему підприємства та досягнути фінансових інтересів у тактичному й стратегічному вимірах.

Висновки. Узагальнюючи, доцільно підкреслити, що на фоні браку чітких передумов стабілізації ситуації в національній економіці та досягнення економічного росту в короткостроковій перспективі ключовою умовою виживання більшості українських підприємств є забезпечення їх економічної безпеки, в структурі якої найважливіше місце посідає фінансова складова. Порівняно із економічною, фінансовій безпеці приділяється суттєво менше уваги, що в кінцевому підсумку негативно впливає на сам процес формування безпечних умов розвитку підприємства.

Розглянуті теоретичні основи створення організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки формують загальне уявлення про його скла-

дові та можливість застосування на підприємствах різних видів економічної діяльності.

Подальшого дослідження потребує конкретизація реалізації організаційно-економічного механізму в умовах зміни впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на фінансову безпеку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брюховецька Н. Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. Донецьк : ІЕП НАН України, 1999. 276 с.
2. Довгань Л. Є., Дудукало Г. О. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2012. № 5. С. 25–29.
3. Козаченко Г. В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. 2003. № 11. С. 22–28.
4. Марченко О. М. Концептуальні засади управління фінансовою безпекою підприємства. *Вісник Львівського університету*. 2003. Вип. 32. С. 104–110.
5. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Українська академія друкарства, 2017. 276 с.
6. Рябкіна І. В., Євдокимов Ф. І. Оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Економіка і маркетинг XXI века* : матер. V междунар. студ. науч. конф. Донецьк : РВА ДонНТУ, 2006. С. 218–220.
7. Савіна С. С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 3 (69). С. 162–167.
8. Садеков А. А., Цурик В. В. Управление предприятием в условиях кризиса : монографія. Донецьк : ДонГУЭТ, 2006. 178 с.
9. Словник іншомовних слів / за заг. ред. О. С. Мельничука. Київ : Знання, 1974. 776 с.
10. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 9. С. 140–148.
11. Черевко Х. Л. Теоретичні аспекти організаційно-економічного механізму управління діяльністю страхових компаній. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2012. № 739. С. 57–60.

REFERENCES

1. Briukhovetska, N. Yu. (1999). *Ekonomichnyi mekhanizm pidpriemstva v rynkovii ekonomitsi: metodolohiia i praktyka*. Donetsk : IEP NAN Ukrainy (in Ukrainian).
2. Dovhan, L. Ye., & Dudukalo, H. O. (2012). *Formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom: Ekonomichni visnyk NTUU «KPI»*, 25–29 (in Ukrainian).
3. Kozachenko, H. V. (2003). *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm yak instrument upravlinnia pidpriemstvom: Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemstvo*, 11, 22–28 (in Ukrainian).
4. Marchenko, O. M. (2003). *Kontseptualni zasady upravlinnia finansovoju bezpekoju pidpriemstva: Visnyk Lvivskoho universytetu*, Vyp. 32, 104–110 (in Ukrainian).
5. *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia ekonomichnoju bezpekoju pidpriemstva / za zah. red. A. M. Shtanhreta*. (2017). Lviv : Ukrainaska akademiia drukarstva (in Ukrainian).

6. Riabkina, I. V., & Yevdokymov, F. I. (2006). Otsinka finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Ekonomyka y marketynh KhKhI veka : mater. V mezhdunar. stud. nach. konf. Donetsk : RVA DonNTU*, 218–220 (in Ukrainian).
7. Savina, S. S. (2012). Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm upravlinnia pidpriemstvom molochnoi promyslovosti: Zbirnyk naukovykh prats VNAU, 3 (69), 162–167 (in Ukrainian).
8. Sadekov, A. A., & Tcurik, V. V. (2006). *Upravlenie predpriiatiem v usloviakh krizisa. Donetsk : DonGUET* (in Russian).
9. *Slovnnyk inshomovnykh sliv / za zah. red. O. S. Melnychuka*. (1974). Kyiv : Znanntia (in Ukrainian).
10. Sudakova, O. I. (2008). Stratehichne upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva: *Ekonomichniy prostir*, 9, 140–148 (in Ukrainian).
11. Cherevko, Kh. L. (2012). Teoretychni aspekty orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia diialnistiu strakhovykh kompanii: *Visnyk NU «Lvivska politekhnika»*, 739, 57–60 (in Ukrainian).

doi: 10.32403/1998-6912-2019-1-58-117-123

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

S. I. Melnyk

*Lviv State University of Internal Affairs,
26, Horodotska St., Lviv, 79007, Ukraine
shtangret.am@ukr.net*

The formation of safe conditions for the development of Ukrainian enterprises depends on the effectiveness of ensuring their economic security. In the structure of the system of economic security of the enterprise, its financial component plays a key role. The lack of a proper methodological basis makes it difficult to protect against the negative impact of external and internal threats to the economic security of the enterprise.

A generalization has made it possible to identify the presence of significantly different points of view, which made it possible to interpret the financial security of an enterprise as a key component of the economic security of the enterprise; from the point of view of statics, the characteristic of financial condition is determined by the necessary level of resistance to the negative influence of destabilizing factors; from the standpoint of dynamics – the activity is aimed at protecting and achieving financial interests; provides for reducing the level of financial risks and countering external and internal threats; aims to increase the efficiency of use of financial resources and reduce financial losses and the likelihood of bankruptcy. It can be argued that, for such an interpretation, ensuring this component of economic security requires the formation of an appropriate mechanism.

The components of the term «organizational and economic mechanism for ensuring the financial security of the enterprise» have been consistently considered. Key approa-

ches to the interpretation of the terms «financial reorganization», «mechanism», and «organizational and economic mechanism» have been defined.

In the scientific literature, traditionally, certain aspects of the formation and application of a financial security management mechanism are considered, and the development of a methodological framework for creating an organizational and economic mechanism for ensuring the financial security of the enterprise is not given due attention.

The compilation has made it possible to reveal that the organizational and economic mechanism is based on the organizational and economic components (forms, methods, means, methods, levers, supplies), the use of which is aimed at achieving tactical and strategic goals. In the context of ensuring financial security, the structure of the organizational and economic mechanism does not change, that is, it is an organizational and economic component, but a system is being formed that should ensure the achievement of financial interests and protect the financial resources of the enterprise.

The organizational component, according to the author, should include: a detailed organizational structure of the economic security system with the allocation of units responsible for ensuring financial security; making necessary changes to the accounting and analytical support system for the timely identification, establishment of the essence and tracking the dynamics of the emergence and impact of challenges, risks and threats to the financial security of the enterprise; implementation of internal organizational measures to enhance coordination between individual units, the establishment of channels of information transmission with limited access, protection of trade secrets; increased interaction with external security actors to protect financial interests and identify additional opportunities.

It is considered that the economic component of the organizational and economic mechanism should be aimed at: financial support for the organization and implementation of protective measures; development of an internal regulatory framework for financial security, in particular the recommended values of indicators, their limit values and compliance with a certain level of security; formation of a system for assessing the level of financial security; the establishment of information support for the development and implementation of protective measures; building a system for assessing the effectiveness of the actions of security subjects the creation of reserve funds with the aim of accumulating financial resources to perform actions that are not stipulated by the regular mode of ensuring the financial security of the enterprise.

The use of the organizational-economic mechanism for ensuring financial security provides for the creation of conditions for maintaining the necessary level of financial security, which allows you to maintain the financial system of the enterprise and achieve financial interests in tactical and strategic dimensions.

Keywords: *security, financial security, interest, threat, mechanism, resources.*

Стаття надійшла до редакції 16.04.2019

Received 16.04.2019